

FEKETE KÁROLY: A *BARMENI TEOLÓGIAI NYILATKOZAT*.

VEZÉRFONAL A DOKUMENTUM TANULMÁNYOZÁSÁHOZ.
A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ KÁLVIN KIADÓJA,
BUDAPEST, 2009.

P*ro captu lectoris, habent sua fata libelli?* (A könyveknek is megvan a maguk sorsa, ami az olvasó felfogóképességétől függ). A legkülönbözőbb esetekben is „szívesen idézett Terentianus Maurus második századvégi stilszta örökérvényű mondata a *De Syllabis*ből jut elsőként eszembe, amely bizonyára nemcsak a könyv olvasóját, hanem a szerzőt is a hatalmába keríthette, amikor a *Barmeni Teológiai Nyilatkozat*ról írt munkáját vezérfonalként ajánlja minden érdeklődő számára a dokumentum tanulmányozásához. Ezzel a szándék és a könyv műfaja is pontosan behatárolható, amellyel a szerző kifejezi, hogy milyen *sorsot* is szánt tanulmányának. Mi is lehetne méltóbb a Barmeni Teológiai Nyilatkozathoz, mint kiadásának hetvenötödik évfordulóján úgy megemlékezni róla, hogy egyházi múltunkra, jelenünkre és jövőnkre nézve a legégetőbb kérdésekben segítsen bennünket a lényeglátásban.

„Mit jelent a keresztyén egyház számára hitvallást tenni és elutasítani?” Fekete Károly munkájának jelentőségét vetíti előre az Eberhard Buschtól kölcsönzött kérdő mondat, amely a Barmeni Teológiai Nyilatkozat születésének 70. évfordulóján hangzott el Mainben a Warfield Előadások keretében.¹ A *hitvallástételben* és *elutasításban* az egyház létének és lényegének olyan két meghatározásáról van ugyanis szó, amelyeknek minden időben kijózanító módon kell szembesíteniük Isten népét elhívó Urával, és azzal a kontextussal, amiben küldetését hívatott betölteni. Ebben az összefüggésben kell feltárni és megszólaltatni egyházi jelenünkben a Barmeni Teológiai Nyilatkozatot. Fekete Károly, felismerve ennek az elkötelezésnek a jelentőségét adja kezünkbe értékes munkáját úgy, hogy sorsközösséget vállal azokkal, akik őszintén és önkritikusan szembesítenek bennünket azzal a megkerülhetetlen ténnyel, „hogy Barmen tanításának lényege, eligazító ereje nincs benne a szélesebb egyház-gyülekezeti köztudatban, pedig égetően szükségünk lenne arra a szemléletmódra, amelyet áraszt magából.”²

Ahhoz, hogy a Barmen tanításának napjainkra vonatkozóan eligazító ereje lehessen, meg kell próbálni úgy rekonstruálni a *teológiai nyilatkozat* kontextusát, hogy

¹ Eberhard Busch: “What Does It Mean for the Christian Church to Confess and To Reject?”, in *The Princeton Seminary Bulletin*, Vol.25, No. 2004.

² Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat*. Vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához, A Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest, 2009. 10.

abból a hitvallás korhoz kötött intenciói nyilvánvalóvá váljanak. Erre nézve ad eligazodást a mű első fejezete: *A barmeni hitvalló zsinat történeti háttére*. A történelmi tények feltárásánál könnyen eshetünk abba a csapdahelyzetbe, hogy olyan direkt párhuzamokat keressünk és vélünk felfedezni az *akkor és most* között, amelyek tulajdonképpen már determinálják is az olvasót arra, hogy hogyan kell értelmeznie a konkrét szituációban elhangzottakat saját összefüggéseinek megfelelően. Fekete Károly jól látja az ilyen bemutatásnak a veszélyét, és ahelyett, hogy párhuzamokat állítana 75 év távlatában a mi helyzetünk és az 1930-as évek Németországának egyházi harcai között, történeti bevezetésével a nyilatkozat szerzőinek szándékára akar rámutatni. Ez a hangsúly érvényesül akkor is, amikor Niesel, Török és Immer értékelését adja közre a Barmeni Teológiai Nyilatkozattal kapcsolatban. A szűkre szabott, de a könyv terjedelméhez formailag és tartalmilag is igazodó történeti áttekintés megfelelően hathat ösztönzőleg az olvasóra, hogy behatóbban is megvizsgálja a Barmeni Teológiai Nyilatkozat történeti, társadalmi, politikai és teológiai környezetét. Ezeknek a részleteknek az összefüggései tehetik még egyértelműbbé azokat a különbségeket, amelyek a Barmeni Teológiai Nyilatkozatot kiemelik például annak a 75 nyilatkozatnak, „hitvallási kísérletnek” a sorából, ami 1933-ban született a német keresztyénség hitvalló mozgalmában³, és amely még jelentősen átpolitizált volt a náci ideológiai propagandától – ahogyan erre közvetett módon a szerző is rámutat a „*A német hitvalló egyház ébredése*” című részben.⁴

A történeti áttekintést magától értetődően a nyilatkozat magyar fordításának kell követnie. Ezt a munkát a szerzőnek már nem kellett elvégeznie, hiszen azt Török István 1954-ben megtette. Valóban adósságtörlesztésről kell beszélnünk „a magyar reformátusság részéről azok iránt a kevesek iránt, akik az eltelt 75 esztendőben nem csupán hivatkozási alapnak tekintették a Barmeni Teológiai Nyilatkozat tételeit, hanem komolyan vették annak igényét, saját korukban és helyzetükben jelentkező sürgetését” – amint erre Bölcskei Gusztáv utal a könyvhöz írt előszavában.⁵ Ennek bizonyossága a szerző részéről annak a ténynek tárgyilagos, de mégis sokat mondó megállapítása⁶, amely arra az 1954-es és az azt követő évtizedek egyházi állapotára mutat rá, amiben nem jelenhetett meg Török professzor *Barmeni* című tanulmánya. Ezt erősíti többek között a könyvnek az a tudatos szerkesztése is, amiben Török István máig érvényes elemzéseit idézi fel a szerző a barmeni tételekkel összefüggésben, valamint a függelék, ahol a Barmeni Teológiai Nyilatkozat magyarországi recepciójába engednek bepillantást ifj. dr. Varga Zsigmond mártíruma és az 1955-ös (magyar) hitvalló nyilatkozat bemutatásán keresztül.⁷

A könyv fő részéhez érkezőnk el „*Az egyes tételek felépítése*” és „*A nyilatkozat szerkezete*” című fejezetekkel. Itt a barmeni tételekhez elengedhetetlenül fontos teológia elvek tisztázására kerül sor. A tételek megfogalmazóinak szándékát előtér-

³ K. D. Schmidt, *Die Bekenntnisse und grundsätzlichen Äußerungen zur Kirchenfrage des Jahres 1933*. Göttingen, 1934.

⁴ Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat*, 16-21.

⁵ *Ibid.* 7.

⁶ *Ibid.* 25.

⁷ *Ld. ibid.* 127-138.

be helyezve mutatja be Fekete Károly, Hans Schwarz szócikke nyomán⁸, a hitvallásoknak azokat az általános funkcióit (1. *katechetikai*, 2. *doxologikus*, 3. *kériügmaticus*, 4. *elhatároló*, 5. *közösségi* és 6. *önmeghatározó*), amelyek szerint a Barmeni Teológiai Nyilatkozat a korábbi reformátori hitvallásokkal egy sorba állítható, és még korhoz kötöttsége mellett is fontos üzenettel ajándékozhatja meg a belőle tájékozódó későbbi nemzedékeket is. Mindenképpen fontos kiemelni Fekete Károlynak azt a korábbi tanulmányát⁹, amely a hitvallási iratokra jellemző funkciók megjelenítéséről szól a Heidelbergi Kátéra vonatkozólag, és amelynek összefüggéseit és eredményeit mostani munkájában gyümölcsözően kamatoztatta.

A barmeni tételek fő tagolása: *az igei alapvetés*, a *teológiai érvelés* és a *hamis tanítás elvetése*, adja a nyilatkozat magyarázatában érvényesített felosztást is, amit minden egyes tétel után összegző következtetés zár. Még teljesebbé válik az elemzés, és a tanulmányozás szempontjából kulcsfontosságú az a rendszerezés, amelyet Rudolf Weth nyomán ad közre a szerző.¹⁰ Világossá válik itt az egyes tételek viszonya egymáshoz, és az így kirajzolódó teológiai rendszer a *kriszológia* és *ekklézológia* területeinek összefüggéseiben, meghatározva ezzel minden egyes tétellel kapcsolatosan a szükséges *etikai szintet*. A tételek feldolgozása és magyarázata egy különösen is izgalmas teológiai kalandra hívja az olvasót. A hozzáértő válogatás eredményeképpen, amelyet a gazdag jegyzetapparátus is jól tükröz, a hazai és a nemzetközi teológiai (elsősorban német) színtér legjelesebb képviselőinek megszólaltatása adja az eligazodást. A rövid, lényegre törő magyarázatokban egyszerre érvényesül az a reformátori teológiai szellemiség és Szentírás-központúság, amely a barmeni tételket is meghatározza, továbbá az aktualizálásnak azok a szempontjai, amelyek konkrét útmutatásul lehetnek azon kérdésekkel kapcsolatban, hogy az egyház hogyan töltheti be megfelelően küldetését. Ebben a tekintetben kiválóan érvényesül a magyarázatokban Caulley megállapítása, miszerint „a Barmeni Teológiai Nyilatkozat olyan lényegi kérdéseket céltott meg az egyházzal, amelyek talán ma még időszerűbbek, mint egykor voltak: Mi az egyház? Mi az üzenete? Mi az egyház tekintélyének forrása? Mi az egyház kapcsolata az állammal és a társadalommal? Hogyan kellene az egyháznak a kormányzat hatalommal való visszaélése ellen felszólalnia, és az ellen, hogy a társadalom lemondott arról a politikai kötelességéről, hogy az ilyen visszaéléseket megakadályozza?”¹¹

Fekete Károly saját véleménye karakteresen jelenik meg az egyes tételek magyarázatában és következtetéseiben, ahol szaktárgya iránt érzett hűséggel (gyakorlati teológia) a mindennapi gyakorlati, egyházi élet deficitjeire rámutatva igyekszik megrajzolni azt a *keskeny utat*, amelyet Barmen örökségeként vállalunk kell.

Mit jelent a keresztyén egyház számára hitvallást tenni? Hitvallást tenni újszövetségi értelemben azt jelent, hogy külsőképpen is kinyilvánítjuk azt a hitet, amit szív szerint megélünk. (Mt 5, 15; Róm 10, 9). „*Tota nostra operatio confessio.*” - mondja Luther. Ezekben az összefüggésekben kell a Barmeni Hitvalló Nyilatkozatot hitval-

⁸ Ld. *ibid.* 31-33. (Theologische Realencyklopädie 13, kötet. *Glaubensbekenntnisse IX. Dogmatisch*, Berlin–New York, 1984. 437-440.)

⁹ Fekete Károly: „A hitvallási iratokra jellemző funkciók megjelenése a Heidelbergi Kátéban”, in *Református Egyház*, LVII. évfolyam 1. szám (2005. január): 6-12.

¹⁰ Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat*, 40.

¹¹ Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat*, 39.

lásnak tekintenünk. A szerző is erre mutat rá, amikor Barth szavait idézi: „Barmen valóságos és egyházi hitvallás, mivel tételeit nem valamely teológiai vita légüres terében, hanem a keresztyén gyülekezet hitvallástételének konkrét cselekedetében, a bizonyágtétel kézzel foghatóan konkrét ellentétével való harc tüzeiben, a felelősség gyakorlati vállalásának elvi megfogalmazásaként mondották ki.”¹² A legroszszabb az lehet, ha a barmeni hitvallási tételek csupán valamilyen aranyozott relikviaként állnak előttünk egyfajta mementóul. Az egyház hitvallási dokumentumait nem értékelhetjük úgy, mint amivel már elértük volna a célt. Egyik hitvallási irat elfogadása sem helyettesítheti, vagy „spórolhatja” meg Isten népe számára küldetésének legfontosabb elemét, az élő (igaz) hitet (*fides qua creditur*). Ezzel a ténnyel kell először szembesülnie gyülekezeteinknek, az egyháznak, és akkor a Barmeni Hitvallás olyan útjelzővé is lehet, amely Isten Igéjére fordítva a figyelmünket, cselekvési irányt mutat, és ösztönzőleg hat a zarándokútján lévő egyházunk számára. Tanulmányának kezünkbe adásával Fekete Károly ehhez vitathatatlanul hozzájárul.

„*Pro captu lectoris, habent sua fata libelli.*”

---

¹² Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat*, 10.